

บทที่ 2

ผลงานวิจัยและงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการของภาวะสูงอายุ
 - 1.2 แนวคิดการประกอบอาชีพในผู้สูงอายุ
 - 1.3 แนวคิดเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ
2. ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง
3. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการของภาวะสูงอายุ

ความหมายของผู้สูงอายุ

วัยสูงอายุจัดเป็นวัยที่อยู่ในระยะสุดท้ายของชีวิต ลักษณะและพัฒนาการในวัยนี้จะตรงข้ามกับวัยเด็ก คือมีแต่ความเสื่อมโทรมและสึกหรอ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ชูศรี วงเครือ (2543, น. 47, อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) จึงเป็นการยากที่จะกำหนดว่าบุคคลใดอยู่ในวัยสูงอายุ เกณฑ์ที่สังคมจะกำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้สูงอายุนั้น จะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมซึ่งได้มีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ เช่น ฮอลล์ (Hall D.A., 1976, pp. 3-4, อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545, น. 7) ได้แบ่งการสูงอายุของบุคคลออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสูงอายุตามวัย (Chronological Aging) หมายถึง การสูงอายุตามปีปฏิทิน โดยการนับจากปีที่เกิดเป็นต้นไป และบอกได้ทันทีว่า ใครมีอายุน้อยเพียงใด
2. การสูงอายุตามสภาพร่างกาย (Biological Aging) เป็นการพิจารณาการสูงอายุจากสภาพร่างกายและสรีระของบุคคลที่เปลี่ยนแปลง เมื่อมีอายุเพิ่มขึ้น เนื่องจากประสิทธิภาพ

การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายลดน้อยลง เป็นผลมาจากความเสื่อมโทรมตามกระบวนการสูงอายุซึ่งเป็นไปตามอายุขัยของแต่ละบุคคล

3. การสูงอายุตามสภาพจิตใจ (Psychological Aging) เป็นการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ การรับรู้ แนวความคิด ความจำ การเรียนรู้ เซาว์ปัญญา และลักษณะบุคลิกภาพที่ปรากฏในระยะต่าง ๆ ของชีวิตแต่ละคนที่มีอายุเพิ่มขึ้น

4. การสูงอายุตามสภาพสังคม (Sociological Aging) เป็นการเปลี่ยนแปลงในบทบาทหน้าที่สถานภาพของบุคคลในระบบสังคม รวมทั้งความคาดหวังของสังคมต่อบุคคลนั้นซึ่งเกี่ยวกับอายุ การแสดงออกตามคุณค่าและความต้องการของสังคม

สำหรับการกำหนดว่า ผู้สูงอายุเริ่มเมื่ออายุเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันในแต่ละสังคม สำหรับสังคมไทยนั้นกำหนดว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546) ทั้งนี้ผู้สูงอายุมิได้มีลักษณะเหมือนกันหมดแต่จะมีความแตกต่างกันไปตามช่วงอายุ องค์การอนามัยโลกจึงได้แบ่งเกณฑ์อายุตามสภาพของการมีอายุเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ผู้สูงอายุ (Elderly) มีอายุระหว่าง 60-74 ปี
2. คนชรา (Old) มีอายุระหว่าง 75-90 ปี
3. คนชรามาก (Very Old) มีอายุ 90 ปีขึ้นไป

การแบ่งผู้สูงอายุเป็น 3 ช่วงดังกล่าว สำหรับในสังคมไทยยังมีได้มีข้อสรุปว่าจะมีการจัดประเภทของผู้สูงอายุในลักษณะใด การจัดโดยใช้เกณฑ์อายุก็ยังมีข้อถกเถียงว่ายังไม่เหมาะสม นักวิชาการบางท่านจึงใช้เกณฑ์ความสามารถของผู้สูงอายุแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ดี
2. กลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้าง
3. กลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ เนื่องจากมีปัญหาสุขภาพ มีความพิการ

ลักษณะของผู้สูงอายุ

บริบูรณ์ พรพิบูลย์ (2536, น. 10-11) ได้จำแนกลักษณะของผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

1. ผิวหนังเหี่ยวย่น ผมหงอก ฟันสั่นคลอน ผู้หญิงจะหมดประจำเดือน และมีความเสื่อมโทรมโดยทั่วไปให้เห็น

2. มีความรู้สึกที่ตัวเองเรี่ยวแรงน้อยลง กำลังลดถอย เหนื่อยง่าย มองเห็นอะไรไม่ค่อยชัด หูตึง รับกลิ่นรสเลวลง ความจำเสื่อม เรียนรู้สิ่งใหม่ได้ช้า ความสามารถในการทำงานลดลง เจ็บป่วยง่ายและเมื่อเจ็บป่วยแล้วก็หายได้ช้า

3. ขาดความมั่นใจในตัวเอง มีอารมณ์กังวลง่ายและกลัวในสิ่งที่ไม่เคยกลัวมาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลัวถูกทอดทิ้งและกลัวความตาย นอกจากนี้ยังรู้สึกหงอยเหงาเป็นนิจ ใจน้อย และสะเทือนใจง่าย บางคนกลายเป็นคนหงุดหงิดโมโหง่าย ชอบแยกตัว บางคนก็มีอารมณ์เศร้า ต้องการตายเร็วหรืออยากฆ่าตัวตาย แต่ก็มีบางคนกลายเป็นคนเพ้อเจ้อ ชอบอึดอัดและชอบต่อเติมความเป็นจริง

การจัดประเภทผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้สูงอายุในแต่ละประเภทจะมีความต้องการบริการสวัสดิการสังคมที่แตกต่างกันไป ความเข้าใจต่อบริการสวัสดิการผู้สูงอายุที่ผ่านมา จึงถูกจำกัดด้วยการจัดบริการแบบ One Size fits for all ซึ่งไม่สามารถตอบสนองกับความต้องการของผู้สูงอายุที่แท้จริง

นิวการ์เตน และคณะ (1968, อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) กล่าวถึงบุคลิกภาพและการปรับตัวของผู้สูงอายุไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. Reorganizer เป็นพวกหากิจกรรมใหม่ ๆ เพื่อมาแทนที่กิจกรรมที่สูญเสียไป
 2. Focusal เป็นพวกช่างเลือกในการทำกิจกรรม พวกนี้จะหยุดทำกิจกรรมบางอย่างในขณะที่เดียวกันก็จะรู้จักในการที่จะเลือกกิจกรรมใหม่ ๆ
 3. Disengaged เป็นพวกที่ดึงตัวออกมาจากบทบาทความรับผิดชอบที่มีอยู่เดิมโดยสมัครใจ
 4. Holding-on พวกที่พยายามจะอยู่ใกล้ชิดกับคนวัยกลางคน
 5. Constricted เป็นพวกที่พยายามจะปิดตัวเองจากโลกภายนอกมากขึ้นเรื่อย ๆ (ไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลก)
 6. Succorance-seeking เป็นพวกที่มีความพอใจในชีวิตตนเอง ตราบที่สามารถหาคนเป็นที่พึ่งพาได้ พวกนี้ต้องการคนมาช่วยดูแลและเอาใจใส่
 7. Apathetic เป็นพวกดึงตัวเองออกมา จะหยุดคิดหรือหมดหวังในชีวิตค่อนข้างเร็วตั้งแต่เนิ่น ๆ ไม่เคยเปลี่ยนแปลงความเชื่อแบบทำร้ายตนเอง ว่าตนเองไม่สามารถที่จะจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเองได้
 8. Disorganized เป็นพวกมีกิจกรรมต่าง ๆ น้อยและมีสภาพจิตไม่เป็นปกติ
- กลุ่มหมายเลข 1-3 เป็นพวกที่ความพึงพอใจในชีวิตสูง มีบุคลิกภาพที่มั่นคง
หมายเลข 6-8 เป็นพวกที่มีความพึงพอใจในชีวิตน้อย

กระบวนการของภาวะสูงอายุ หมายถึง ขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของบุคคลที่อยู่ในภาวะสูงอายุ ซึ่งเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539, น. 53,

อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้รวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสรีระวิทยา จิตใจและสังคมมนุษย์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนี้

1. กระบวนการภาวะสูงอายุทางสรีระวิทยา ภาวะสูงอายุทางสรีระวิทยาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนานเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนกับร่างกายของคนเมื่อวัยสูงขึ้นซึ่งกระบวนการนี้มี 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยา (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539, น. 54-55)

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและโครงสร้างของร่างกายที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น ตกกระ ผิบบาง เกิดบาดแผลได้ง่าย กล้ามเนื้อลดจำนวนลงทำให้ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อลดลง กระดูกเปราะบาง กระดูกผุ กระดูกข้ออักเสบ ฯลฯ

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายที่เคยใช้งานได้ดี เช่น การใช้สายตา หู ลิ้น ฯลฯ หย่อนสมรรถภาพลง จำนวนเซลล์สมองลดลงทำให้ความจำเสื่อมลงไป ระบบทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร ทางเดินปัสสาวะ ฯลฯ ทำงานได้น้อยลง ทำให้เกิดอาการผิดปกติตามมา เช่น อาหารไม่ย่อย เป็นไข้หวัดได้ง่าย อันปัสสาวะไม่ได้ ฯลฯ

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยานี้มีผลทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพไม่มากนักน้อย ซึ่งหากผู้ใดมีปัญหาหนัก ก็มักจะส่งผลไปถึงจิตใจของผู้สูงอายุไปด้วย อาจเกิดความหดหู่ ซึมเศร้า หรือหงุดหงิด เกรี้ยวกราด ว เป็นต้น ผลการสำรวจสุขภาพของผู้สูงอายุไทยในงานวิจัยจำนวนมาก พบว่าปัญหาหลักของผู้สูงอายุคือ ปัญหาสุขภาพ ทั้งสุขภาพไม่สมบูรณ์ไม่แข็งแรงเช่นแต่ก่อน และปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ซึ่งโรคที่มักพบในผู้สูงอายุทั่วไป ได้แก่ ปวดหลัง/เอว ไขข้ออักเสบ ความดันโลหิตสูง โรคกระเพาะ โรคหัวใจ ต้อกระจก ต้อเนื้อตา โรคเกี่ยวกับหู อัมพาต/อัมพฤกษ์ (นภาพร ชโยวรรณ และ จอห์น โนเดล, 2539, อ้างถึงใน สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

2. กระบวนการภาวะสูงอายุทางจิตวิทยาสังคม แนวคิดทฤษฎีที่ใช้อธิบายภาวะสูงอายุทางจิตวิทยาสังคมที่ใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน มี 2 แนวทาง คือ ทางทฤษฎีกิจกรรมและทฤษฎีภาวะถดถอย (สุรกุล เจนอบรม, 2534, น. 34-35)

2.1 ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดย Robert Havighurst (1963) ซึ่งทำการศึกษาผู้สูงอายุชาวผิวขาวที่มีฐานะปานกลางและมีสุขภาพดี

พบว่า ผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมปฏิบัติบ่อย ๆ จะมีบุคลิกที่กระฉับกระเฉงและมีภาวะกิจกรรมสม่ำเสมอจะทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตและปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ปราศจากกิจกรรมหรือบทบาทภารกิจหน้าที่ใด ๆ

2.1 ทฤษฎีภาวะถดถอย (Disengagement Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายในสิ่งที่ตรงข้ามกับทฤษฎีกิจกรรม เสนอโดย William Henry (1961) ซึ่งกล่าวว่า เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ผู้สูงอายุจะลดกิจกรรมและบทบาทของตนเองลง ซึ่งจะเป็นผลจากการที่รู้สึกว่าคุณมีความสามารถลดลงและการที่ผู้สูงอายุไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมและบทบาททางสังคม เป็นการถอนสถานภาพและบทบาทของตนเองให้แก่หนุ่มสาวหรือคนที่มีบทบาทหน้าที่ได้ดีกว่า ทั้งนี้เพราะสังคมต้องการคนที่มีทักษะใหม่และคนรุ่นใหม่เข้าไปแทนที่

ทฤษฎีทั้งสองทฤษฎีนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายภาวะการสูงอายุของผู้สูงอายุที่มีพื้นฐานของชีวิตในวัยหนุ่มสาวที่แตกต่างกัน อันอาจเนื่องมาจากการใช้ชีวิตในวัยหนุ่มสาวที่มีสภาพสังคมและเศรษฐกิจต่างกัน ทฤษฎีกิจกรรมที่นำมาใช้กับผู้สูงอายุที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการมีสภาพและบทบาทในสังคมมาตลอดช่วงวัยหนุ่มสาวจนถึงวัยกลางคน เมื่อต้องละบทบาทและสถานภาพนั้นลงตามช่วงวัยชราการเกษียณอายุ จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมจะต้องเตรียมสถานภาพและบทบาทอื่น ๆ รองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้สูงอายุกลุ่มนั้น

ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว วัยกลางคนจนเข้าสู่วัยสูงอายุ อาจจะไม่ต้องการกิจกรรมรองรับมากเท่าผู้สูงอายุกลุ่มแรก ส่วนทฤษฎีภาวะถดถอยใช้อธิบายกับผู้สูงอายุที่มีความพร้อมในการเข้าสู่ภาวะสูงอายุที่แตกต่างกัน ผู้สูงอายุที่มีความพร้อมเข้าสู่ภาวะสูงอายุจะลดบทบาททางสังคมของตนได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และทำหน้าที่สนับสนุนคนหนุ่มสาวให้รับภาระทางสังคมแทนตัวผู้สูงอายุเองจะหันเข้าหากิจกรรมอื่น ๆ ตามภาวะถดถอยของตนเอง เช่น การศึกษารรรมะ ฯลฯ ดังนั้นผู้สูงอายุที่ถดถอยตนเองลงได้ช้า จึงต้องนำทฤษฎีกิจกรรมมาใช้ในการอธิบายภาวะสูงอายุของผู้สูงอายุกลุ่มนี้แทน

แนวคิดการประกอบอาชีพในผู้สูงอายุ

เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ สภาพร่างกายและจิตใจมักจะเสื่อมโทรมลง ความแข็งแรงลดลง ความสามารถในการประกอบอาชีพลดลงทำให้ผู้สูงอายุบางคนหยุดประกอบอาชีพ หากแต่ก็ยังมีบางคนยังคงประกอบอาชีพอยู่ สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจประชากรผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2537 พบว่า ในผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-64 ปีนั้น เพศชายร้อยละ 72 และเพศหญิง

ร้อยละ 50.0 ยังคงประกอบอาชีพ และประชากรเพศชายและหญิงที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป ยังคงประกอบอาชีพอยู่ร้อยละ 13.2 และ 6.7 ตามลำดับ ต่อมาในปี 2540 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจสภาพการทำงานของประชากร พบว่า มีผู้สูงอายุจำนวน 5.1 ล้านคนในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ 1.74 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 34.3 ที่อยู่ในกำลังแรงงานหรือเป็นผู้ยังประกอบอาชีพอยู่ ส่วนที่เหลือเป็นผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพแค่อายุ 10.4 ของกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพก็ได้ช่วยทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน (รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 24)

ด้วยความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่มักจะเป็นไปในทางเสื่อมถอย ความแข็งแรงลดลง ความสามารถในการประกอบอาชีพลดลงทำให้ผู้สูงอายุบางคนหยุดประกอบอาชีพหรือถ้า ไม่หยุดประกอบอาชีพก็อาจเปลี่ยนแปลงอาชีพให้เบาลงหรือไม่ก็มอบหมายให้ลูกหลานเป็นผู้ดูแลแทน ส่วนตัวผู้สูงอายุนั้นก็ยังช่วยดำเนินการในบางส่วนที่เหมาะสมตามสภาพของตนด้วยเหตุนี้ จึงอาจแบ่งผู้สูงอายุตามสภาพการประกอบอาชีพได้เป็น 3 กลุ่ม (รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 24) คือ

1. กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรงและยังประกอบอาชีพอยู่ ซึ่งอาจจะประกอบอาชีพเดิมหรืออาชีพใหม่ที่เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของผู้สูงอายุ

2. กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรง แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากต้องการพักผ่อนหรือไม่ก็มอบหมายให้บุคคลอื่นทำแทน อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุในกลุ่มนี้บางคนอาจช่วยทำงานบ้าน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่บุตรหลาน

3. กลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพไม่สามารถประกอบอาชีพได้

การศึกษาผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดสุพรรณบุรี สระบุรี และสิงห์บุรี ของศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2540, น. 13-14) พบว่าผู้สูงอายुर้อยละ 42.4 หรือเกือบครึ่งหนึ่งยังคงประกอบอาชีพอยู่ เช่น ทำนา ทำไร่ ร้อยละ 18.4 รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 10.8 ประกอบอาชีพส่วนตัว

วีณา ศิริสุข และคณะ (2542, น. 50-60) ได้ศึกษาสถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าอาชีพของผู้สูงอายุก่อนอายุ 60 ปี คือ ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ทำงานรัฐวิสาหกิจ ทำงานบริษัท ทำงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น ส่วนงานของผู้สูงอายุหลังอายุ 60 ปี คือ ทำงานบ้าน ทำอาหาร เลี้ยงหลาน ฝ้าบ้าน ทำสวนครัวสวนดอกไม้ ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขายของชำ ฆ่าราชการ บำนาญ ซ่อมแซมบ้านหรือของใช้ เป็นที่ปรึกษาลูกหลาน ช่วยงานชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

จากการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงจะอยากทำงานโดยไม่ต้องการอยู่หนึ่งและจะทำงานจนสิ้นลมหายใจทีเดียว มีผู้ที่ไม่ทำงานอยู่บ้างก็เนื่องจากเจ็บป่วยถึงขั้นต้องล้มหมอนนอนเสื่อ สุขภาพย่ำแย่จริง ๆ ชนิดที่เดินไปไหนมาไหนไม่ได้ หรืออยู่ในระยะสุดท้ายของชีวิตเท่านั้นผู้สูงอายุจึงจะหยุดทำงาน

การทำงานเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นวัยใด งานจะสนองตอบความต้องการพื้นฐานในส่วนตัวของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสภาพจิตใจ สุขภาพกาย จิตสังคม และเศรษฐกิจทุกด้านของชีวิต ในด้านเศรษฐกิจ การทำงานจะช่วยให้เรามีรายได้มาจ่ายใช้สอย แสวงหาปัจจัยอื่น ๆ ต่อไป การทำงานทำให้เราได้มีโอกาสเจอผู้คน สร้างสัมพันธ์จากการทำงาน นอกจากนี้การทำงานยังถูกใช้เป็นเครื่องวัดสถานภาพทางสังคมอีกทางหนึ่งด้วยสาเหตุของการทำงานในผู้สูงอายุมีดังนี้ (สถิต นิยมญาติ, 2543, น. 37-38)

1. เพื่อหารายได้จุนเจือ หรือช่วยเหลือครอบครัว สำหรับผู้ที่ไม่อยากจนต้องการที่จะให้มีเงินเหลือ หรือมีเงินฝากธนาคารตลอดจนต้องการจะยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนให้สูงขึ้น
2. เพื่อขจัดความเบื่อหน่าย การที่ต้องอยู่บ้านเฉย ๆ ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกชีวิตไม่มีความหมาย และน่าเบื่อหน่าย จึงต้องทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้เหงาและความน่าเบื่อในชีวิต
3. ความเคยชินต่อการทำงาน เนื่องจากมีนิสัยรักการทำงาน จึงติดแน่นกับการทำงานยากที่จะเปลี่ยนได้
4. ทำงานเพราะไม่มีใครเลี้ยง ผู้สูงอายุบางคนถูกลานไม่เลี้ยงดู หรือส่งเสียเงินทองให้ใช้ จำเป็นอยู่ที่จะต้องทำงาน หรือบางครั้งมีบุคคลในครอบครัวเจ็บป่วยไม่สามารถทำงานได้ ผู้สูงอายุจำเป็นต้องทำงานเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวมิเช่นนั้นจะอดตาย
5. ทำงานเพื่อหาเงินไว้ใช้เป็นค่ารักษาพยาบาล เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเจ็บไข้ได้ป่วยมากกว่าในวัยอื่น ๆ และบางคนไม่มีเงินสะสมอยู่เลย จึงจำเป็นต้องทำงานเพื่อหาเงินมาเป็นค่ารักษาพยาบาลตนเอง ผู้สูงอายุบางคนไม่สามารถพึ่งพาบุตรหลานได้เนื่องจากบุตรหลานเดินทางไปทำงานห่างไกลนาน ๆ จะกลับมาเยี่ยมบ้านสักครั้ง และมีภาระครอบครัวที่ต้องดูแล จึงไม่สามารถที่จะช่วยเหลือการเงินพ่อแม่ได้ ผู้สูงอายุจึงจำเป็นต้องทำงานหาเงินเอาเองเพื่อเป็นค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ภายในครอบครัว
6. เพื่อเป็นการออกกำลังกาย ผู้สูงอายุบางคนทำงานโดยไม่หวังกำไรหรือหาเงินหาทอง แต่ทำงานเพื่อการออกกำลังกายเท่านั้น เช่น การทำงานบ้าน ช่วยลูกหลานให้อาหารสัตว์ ช่วยเก็บผักผลไม้ตามสวนในบ้าน

7. ทำงานเพื่อไม่ให้ลูกหลานรังเกียจ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับบุตรหลานไม่ต้องการให้ลูกมองว่าหลานทรยศสิน ตลอดจนไม่อยากให้บุตรหลานรังเกียจและดูแลตนเอง จึงต้องทำงานเพื่อให้บุคคลเหล่านี้เห็นว่าตนยังมีประโยชน์ต่อครอบครัวอยู่ไม่มากนักน้อย

1. การประกอบอาชีพในผู้สูงอายุ

ตามที่ทราบกันดีว่าคุณค่าที่เข้าสู่วัยสูงอายุกล่าวคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สภาพร่างกายและจิตใจมักจะเสื่อมโทรมลง ความแข็งแรงลดลง ความสามารถในการประกอบอาชีพลดลงด้วย ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุบางคนจึงหยุดประกอบอาชีพหรือไม่หยุดประกอบอาชีพก็อาจเปลี่ยนแปลงอาชีพให้ใช้แรงงานเบาลง หรือไม่ก็มอบหมายให้บุตรหลานทำหน้าที่หลัก ส่วนตัวผู้สูงอายุก็ยังช่วยดำเนินการบางส่วนที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงอาจแบ่งผู้สูงอายุตามสภาพการประกอบอาชีพได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรงและยังประกอบอาชีพอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นอาชีพเดิมหรืออาชีพใหม่ที่เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของผู้สูงอายุ

1.2 กลุ่มผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรง แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพเนื่องจากต้องการพักผ่อนหรือไม่ก็มอบหมายให้บุคคลอื่นทำแทน อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุในกลุ่มนี้บางคนอาจช่วยทำงานบ้านหรือช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่บุตรหลาน

1.3 กลุ่มผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพไม่สามารถประกอบอาชีพได้

จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้สำรวจประชากรผู้สูงอายุไทยในปี พ.ศ. 2537 พบว่าในผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-64 ปีนั้น เพศชายร้อยละ 72.0 และเพศหญิงร้อยละ 50.6 ยังประกอบอาชีพอยู่ ในขณะที่ประชากรเพศชายและหญิงที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป ยังประกอบอาชีพร้อยละ 13.2 และ 6.7 ตามลำดับ (นพวรรณ จงวัฒนา, เกื้อ วงศ์บุญสิน, และ รุ่งรัตน์ โกวรรณกุล, 2541, น. 14, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 24)

ได้สำรวจสถานภาพของผู้สูงอายุไทยที่อายุ 60 ปีขึ้นไปโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจสถานะการทำงานของประชากร ปี พ.ศ. 2540 จากการสำรวจนี้พบว่ามีผู้สูงอายุ จำนวน 5.1 ล้านคน ในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ 1.74 ล้านคน (ร้อยละ 34.3) ที่อยู่ในกำลังแรงงาน นั่นคือ เป็นผู้ยังประกอบอาชีพอยู่ ส่วนที่เหลือเป็นผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามร้อยละ 10.4 ของกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ได้ช่วยทำงานบ้านโดยไม่มีค่าตอบแทน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2541, น. 8, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 24-25)

ผู้สูงอายุหญิงไม่ได้ประกอบอาชีพมากกว่าผู้สูงอายุชาย ผู้สูงอายุนอกเขตเทศบาลมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน หรือประกอบอาชีพสูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาล ภาคใต้เป็นภาค

ที่มีอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุสูงสุด (ร้อยละ 41.4) รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่น้อยที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ข้อมูลยังชี้ให้เห็นว่าอาชีพของผู้สูงอายุมีหลายอย่างเช่น

1. ทำงานด้านเกษตรกรรม
2. ทำการค้าขาย
3. ทำงานด้านช่างและกรรมกร

จากการศึกษาผู้สูงอายุ 250 คน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี สระบุรี และสิงห์บุรี พบว่าผู้สูงอายุเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 42.4) ยังคงประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น ทำนาทำสวน และทำไร่ (ร้อยละ 18.4) รับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างปลูกต้นไม้ ปลูกผักสวนครัว ซุดมัน เลี้ยงปลา ปอกแห้ว มัดผักนึ่งเป็นกำ และรับจ้างเลี้ยงเด็ก (ร้อยละ 10.8) นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น ขายของชำ ทำขนมขาย แจวเรือจ้าง จักสาน และถักแห เป็นต้น ผู้สูงอายุอีกส่วนหนึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากอายุมากเกินไปหรือไม่ ก็เจ็บป่วย หรือไม่ก็ช่วยทำงานบ้านแต่ไม่ได้ค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2540, น. 13-14)

วีณา ศิริสุข และคณะ (2542, น. 50-60) ได้ศึกษาสถานภาพและบทบาทของผู้สูงอายุไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่าอาชีพของผู้สูงอายุก่อนอายุ 60 ปี มีดังนี้

1. ทำไร่ ทำนา ทำสวน
2. เลี้ยงสัตว์
3. รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป
4. ค้าขาย/ทำธุรกิจ
5. รับราชการ/ทำงานรัฐวิสาหกิจ/บริษัท
6. จักสาน ทอเสื่อ ปั่นฝ้าย ทอผ้า
7. ทำงานพัฒนาชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

แต่หลังอายุ 60 ปีไปแล้วผู้สูงอายุบางคนยังประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะเป็นอาชีพเดิมหรือเปลี่ยนอาชีพใหม่ บางคนหยุดพักก่อน บางคนไม่ได้ประกอบอาชีพ แต่ช่วยทำงานบ้าน บางอย่างสิ่งที่ผู้สูงอายุทำหลังอายุ 60 ปีมีดังนี้

1. ทำงานบ้าน ทำอาหาร
2. เลี้ยงหลาน เฝ้าบ้าน
3. ปลูกผักสวนครัว สวนดอกไม้
4. เลี้ยงเป็ด ไก่ สุนัข แมว

5. ค่าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ขายของชำที่บ้าน

6. เมาถ่าน หาฝิ่น

7. รับจ้างหักข้าวโพด แกะมะขามเปียก

8. ดายหญ้า รดน้ำต้นไม้

9. ตกปลา

10. จักสาน ทอเสื่อ ทอผ้า

11. ชำรชากรบ้านาญ

12. ซ่อมแซมบ้านหรือของใช้

13. เป็นที่ปรึกษาลูกหลาน

14. ช่วยงานวัด เป็นมัคทายก และเป็นกรรมการวัด

ปกติแล้วผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงมักประสงค์จะทำงานโดยไม่ต้องงานที่จะอยู่นิ่งเฉย ทั้งนี้เพราะ

1. เพื่อหารายได้ของตนเองไม่ต้องการพึ่งพาคนอื่น

2. เพื่อออกกำลังกาย ยืดเส้น ยืดสาย

3. เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของบุตรหลาน เช่น ฝ้าบ้าน หรือทำความสะอาดบ้าน หรือเลี้ยงหลาน

4. เพื่อจะได้ไม่เหงา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ชอบนั่ง ๆ นอน ๆ อยากจะทำอะไรให้เวลาหมดไป และได้ประโยชน์ต่อบุตรหลานและตัวเองไม่เช่นนั้นนั้นอาจจะเหงา คิดมากกว่าเหตุในกรณีที่บุตรหลานออกไปทำงานนอกบ้าน

5. เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีคุณค่าและความภาคภูมิใจว่า ถึงแม้สูงอายุก็ยังช่วยเหลือบุตรหลานได้ (วิธนา ศิริสุข และคณะ, 2542, น. 50-60)

สำหรับรายได้ของผู้สูงอายุนั้นส่วนมากได้จากการประกอบอาชีพ หรือค่าเช่าทรัพย์สินและหรือได้จากการเกื้อหนุนจากบุคคลอื่น เช่น บุตร เป็นต้น จากการสำรวจพบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานมีรายได้ค่อนข้างต่ำ กล่าวคือ

1. ร้อยละ 65.2 มีรายได้ต่ำกว่า 2,000.- บาทต่อเดือน

2. ร้อยละ 20.8 มีรายได้อยู่ระหว่าง 2,001-4,000.- บาทต่อเดือน (สำนักงานสถิติ

แห่งชาติ, 2541, น. 11, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 24-27)

จากการศึกษาของ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ พบว่า

1. ร้อยละ 36.7 ของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ไม่เกิน 1,000.- บาทต่อเดือน
2. ร้อยละ 16 ของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างมีรายได้เดือนละ 1,001-3,000.-

บาทต่อเดือน (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2540, น. 13-14)

จากการศึกษาข้อบ่งชี้ทางระบาดวิทยาผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ. 2534 (ดุสิต สุนทรานู และคณะ, 2534, น. 63, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 26-27) พบว่าร้อยละ 33.2 ของผู้สูงอายุชาย และร้อยละ 39.0 ของผู้สูงอายุหญิงมีรายได้หลักจากบุตร และจากการศึกษาคุณลักษณะผู้สูงอายุไทยที่มีอายุเกิน 100 ปีในปีพ.ศ. 2539 (วันดี โภคะกุล และคณะ, 2541, น. 22, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 27) พบว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้ร้อยละ 77.5 ได้รับการเกื้อหนุนรายได้จากบุตร ผู้สูงอายุมากกว่า 1 ใน 3 รู้สึกว่ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย นอกจากนี้จากการศึกษาผู้สูงอายุพบว่าอย่างน้อยร้อยละ 5 ของผู้สูงอายุมีหนี้สิน และมากกว่าร้อยละ 68 ไม่มีเงินออมสำหรับฝากธนาคาร (มาลินี วงษ์สิทธิ์, ศิริวรรณ ศิริบุญ, และ อัจฉรา เอ็นซ์, 2541, น. 74, อ้างถึงใน รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2545, น. 27)

อย่างก็ตามผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่มีรายได้ของตนเองจากอาชีพรับราชการบ้าง หรือจากธุรกิจส่วนตัว หรือมีรายได้จากการค้าขาย มีฐานะมั่นคง มักจะไม่หวังพึ่งพาทางการเงินจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะได้สร้างฐานะมาพอสมควร เป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัย และบุตรหลานยังอาศัยอยู่ในบ้านของตน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังสามารถเป็นที่พึ่งพาของบุตรหลานได้แต่ยามใดที่ผู้สูงอายุสุขภาพทรุดโทรมลงเจ็บป่วย และอายุมากขึ้น ณ เวลานั้นอาจจะต้องพึ่งพาบุตรหลานต้องการความช่วยเหลือจากบุตรหลานและบุคคลอื่นมากขึ้น

โดยสรุป ในอดีตและปัจจุบันผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังพักอาศัยอยู่กับบุตรหลาน คู่สมรส และญาติ แต่ในอนาคตบุตรหลานหรือญาติอาจจะต้องแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพที่อื่น ไปพักอาศัยที่อื่น และแยกไปตั้งครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ผู้สูงอายุอาจจะไม่ได้พักอาศัยรวมอยู่กับบุตรหลานหรือญาติ ในเรื่องเกี่ยวกับอาชีพนั้นผู้สูงอายุบางคนที่แข็งแรงยังมีความต้องการที่จะประกอบอาชีพ จากข้อมูลของการสำรวจสุขภาพะการทำงานของคนไทยทั่วไปประเทศในปี พ.ศ. 2540 พบว่าผู้สูงอายุร้อยละ 34.3 ยังประกอบอาชีพอยู่ เช่น ทำงานด้านเกษตรกรรม ค้าขาย เป็นผู้บริหาร ช่าง และกรรมกร เป็นต้น ส่วนในเรื่องฐานะเศรษฐกิจหรือรายได้นั้นพบว่าผู้สูงอายุบางส่วนที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจกล่าวคือมีรายได้น้อย ซึ่งอาจไม่พอเพียงต่อการใช้จ่ายทั้งในชีวิตประจำวันและเมื่อเจ็บป่วย สำหรับข้าราชการบำนาญอาจดีกว่าผู้สูงอายุบางกลุ่ม เพราะยังมีรายได้ประจำและมีสวัสดิการด้านอื่นด้วย

แนวคิดเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ

ความต้องการของผู้สูงอายุจะเป็นไปตามสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ (ณฤดี โตตาบ, 2534, น. 66-68 อ้างถึงใน เฟื่องฟ้า บุญยง, 2548, น. 17-18) แบ่งออกเป็นดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ (Physio-psychological Needs) เป็นความต้องการปัจจัย 4 ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นความต้องการทางด้านร่างกาย ส่วนความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ได้รับความเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลทั่วไป และการมีความต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

2. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นความต้องการที่ผู้สูงอายุต้องการการยอมรับจากสังคม การยกย่องและการมีส่วนร่วมในสังคมรวมถึงเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ

3. ความต้องการทางเศรษฐกิจ (Economic Needs) ผู้สูงอายุไม่ต้องการเป็นผู้รอความช่วยเหลือจากบุตรหลาน หรือครอบครัวเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการมีบทบาทของตนเองในทางเศรษฐกิจด้วย โดยมุ่งหวังเพื่อต้องการช่วยตนเองให้พ้นจากความยากลำบากและความยากจน

ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

อุไร เล็กน้อย (2540, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความต้องการด้านการมีงานทำของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีชมรมผู้สูงอายุวชิรพยาบาล” นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงความต้องการด้านการมีงานทำของผู้สูงอายุ ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการด้านการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยศึกษาจากการออกแบบสอบถามเก็บข้อมูล กลุ่มที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ผู้สูงอายุหญิงและชายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และเข้าร่วมกิจกรรมฝึกไทเก๊กของชมรมผู้สูงอายุวชิรพยาบาล จำนวน 62 คน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 ปีต้น ๆ (ระหว่างอายุ 60-69 ปี) บางรายยังคงมีความพร้อมและมีความต้องการที่จะทำงานต่อภายหลังเกษียณอายุ โดยลักษณะงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุเป็นประเภทงานเบา เวลาที่เหมาะสมคือครึ่งวันเช้าหรือครึ่งวันบ่าย วัตถุประสงค์ของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานส่วนใหญ่เพื่อบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเหลือสังคม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุวชิรพยาบาลที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมีฐานทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี นอกจากนี้ปัญหานี้ปัญหาและอุปสรรคของ

การทำงานของผู้สูงอายุคือปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เป็นอันดับแรก รองมาคือปัญหาการเดินทาง ไม่สะดวก ปัญหาความเสื่อมถอยของสติปัญญา ปัญหาการไม่ยอมรับความสามารถของผู้สูงอายุ และปัญหาการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน ตามลำดับ

ผู้สูงอายุมีความเห็นว่า หากมีสุขภาพแข็งแรงก็สมควรที่จำทำงานต่อไป และมีความคิดเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรสนับสนุนและส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ และจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าความต้องการด้านการมีงานทำของผู้สูงอายุขึ้นกับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพเดิม สุขภาพอนามัย ความสามารถในการทำงาน และความรู้ถึงคุณค่าในตนเองและสังคม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้สูงอายุควรทำงานต่อ หากมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และพึงระลึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม สำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ ควรสนับสนุนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หน่วยงานต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสรับผู้สูงอายุเข้าทำงานที่ถนัดและเหมาะสม โดยยอมรับในความรู้และความสามารถของผู้สูงอายุ

เฟื่องฟ้า บุญยง (2548, น. บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะอาชีพ สาเหตุ ปัญหาและความต้องการสนับสนุนในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ โดยศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุในชุมชนวัดสุวรรณาราม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร จำนวน 61 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 65-69 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพการสมรส แต่งงาน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและปริญญาตรี อาชีพเดิมก่อนอายุ 60 ปี คือ อาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัท และปัจจุบันประกอบอาชีพค้าขาย / อาชีพอิสระ และรับจ้างทั่วไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ มีภาระต้องอุปการะบุคคลในครอบครัว และมีรายได้ไม่แน่นอน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพต่อภายหลังอายุ 60 ปีเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ผู้สูงอายุควรทำงานต่อไปเพราะทำให้รู้สึกภาคภูมิใจและไม่เป็นภาระของครอบครัว

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเสนอว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีความสามารถและมีความพร้อมไม่ควรหยุดทำงาน เนื่องจากยังเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม สำหรับครอบครัวของผู้สูงอายุ ควรเอาใจใส่ดูแล และส่งเสริมสนับสนุนให้

กำลังใจในการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ สำหรับหน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุควรสนับสนุนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยจัดให้เหมาะสมตามความรู้ความสามารถของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

- อายุ
- สถานภาพสมรส
- ระดับการศึกษา
- อาชีพเดิม
- รายได้
- สุขภาพอนามัย
- อาชีพที่ปรารถนา

ตัวแปรตาม

- ความต้องการสวัสดิการที่สนับสนุน
- การพึ่งตนเองด้านอาชีพของผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุลูกจ้างประจำกรุงเทพมหานคร
- การให้บริการจัดหางาน/อาชีพที่เหมาะสม/อาชีพที่ต้องการ/อาชีพที่ถนัด
 - บริการข้อมูลข่าวสารการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ
 - บริการฝึกอบรมด้านอาชีพ/การพัฒนาแรงงาน
 - บริการปรึกษา แนะนำด้านอาชีพ
 - กองทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ
 - บริการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน